

JULKINEN DATA – AVOIN DATA?

Tieteiden talo

22.1.2014

Pekka Heikkinen

Pääsy informaatioon?

-ennen 1990-lukua keskeinen juridinen kysymys kirjastoissa koski kappaleenvalmistusta ja sen sallittavuutta (valokopiointi)

-1990-luvun puolivälistä tekijänoikeus nousi digitalisoitumisen myötä debatin keskiöön

-jatkossa ajankohtaistuvat laajemmin informaatio-oikeuteen liittyvät kysymykset

1) kirjasto ei enää omista kokoelmia vaan tarjoaa niihin pääsyn
(from collections to connections)

2) uudet tavat hyödyntää digitaalisessa muodossa olevia aineistoja (datan/tekstin louhinta)

-> mitkä ovat informaation saavutettavuuden reunaehdot?

UUSI JURIDINEN YMPÄRISTÖ

Kirjastot informaation välittäjinä:

-uudet haasteet, uudet paineet

Kontrolli ja sensuuri? anti-terroristilainsäädäntö, lapsipornografia jne., three strikes tyyppinen sääntely (DEA, Hadopi)

Toisaalta perusoikeudet: salassapito, yksityisyys ("right to be forgotten", "right to read anonymously")

Informaation olomuotoja

julkinen

ei-julkinen

harkinta

salainen

vaitiolovelvoite

yksityinen

luvanvarainen

suojattu henkilötieto

luottamuksellinen

INFORMAATIO-OIKEUS: SÄÄDÖKSIÄ

Perustuslaki

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki

Toimialakoht.julkisuus/salassapito

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä

Julkisuuslaki

Henkilötietolaki

Arkistolaki

Toimialakohtainen tietosuoja

Tekijänoikeuslaki

Sananvapauslainsäädäntö

TEEMA: UUDENLAISET PUNNINTATILANTEET

I. MISTÄ PUHUTAAN: DATAN AVAAMINEN – TEKSTIN LOUHINTA

II. PERUSOIKEUSPUNNINTA: JULKISUUS v. YKSITYISYYS

III. KEINOT: JULKISUUS JA AVOIMUUS

IV. VÄLINEET: JULKINEN SÄÄNTELY VAI ITSESÄÄNTELY

V. TEKIJÄNOIKEUS: YKSITYINEN v. YLEINEN INTRESSI

AVOIMUUS – SUHTEESSA MIHIN?

Käyttörajoitukset voivat perustua:

TEKIJÄNOIKEUTEEN

-erityisesti kirjastot

TIETOSUOJA/SALASSAPITOSÄÄNNÖKSIIN

-erityisesti viranomaisarkistot

LUOVUTUSSOPIMUKSIIN

-yksityisarkistot

-museoesineet, valokuvat

MISTÄ PUHUTAAN?

- Julkisin varoin tuotetun datan avaaminen

- Tutkimusaineistojen (datan) avaaminen

- Kirjastojen kokoelmiin kuuluvan tekstiaineiston avaaminen

DATAN AVAAMINEN – TEKSTIN LOUHINTA

Eri kohde:

-”big data” <-> myös kirjastojen kokoelmat

Osin erilainen perustelu:

-julkiset tuottavuusedut <-> tieteelliset hyödyt

Erilaiset ongelmat:

-tietosuojaongelma (OM) <-> tekijänoikeusongelma (OKM)

TEEMA I. PERUSOIKEUSULOTTUVUUS: JULKISUUS VS. YKSITYISYYS

- sosiaalinen media hämärtänyt osaltaan jakoa
- EU:n tietosuojapaketti; käsittelyyn huhtikuussa?
- EU korostaa yksilön itsemääräämisoikeutta itseään koskevien tietojen osalta, autonomia
- ehdotettu ”oikeus poistaa tietoja ja oikeus tulla unohdetuksi”
-> vaarantaako muistiorganisaatioiden julkisen tehtävän kulttuuri-perinnön säilyttäjinä?

OIKEUS TULLA UNOHDETUKSI

- uusi tietosuoja-asetus Parlamentin käsittelyyn huhtikuussa 2014?
- tulisiko yksilöillä olla oikeus vaatia viestintäyrityksiä hävittämään viittaukset itseensä jutuista, jotka näillä on arkistoissaan; erityisesti uutisarkistot
- ”publishers have the right to store personal data about individuals within news stories, regardless of the individuals right to be forgotten, if those stories are in the ”public interest”; Vivianne Reding 8.11.2011
- > *punnittava vastakkain yksityisyyttä ja yleistä intressiä* (sananvapaus)
- Kansalliskirjastossa ajankohtaistunut kysymys siitä, onko yksilöllä oikeus vaatia tekijätietojensa poistamista kirjastotietokannasta

MUISTIORGANISAATIOIDEN VAI TUTKIJOIDEN VASTUU?

- miten vastuu jakautuu?
- muistiorganisaatioiden *lakisääteiset velvoitteet*, toisaalta suhteessa asiakkaisiin, toisaalta kolmansiin
- tutkijoiden ja toimittajien *eettiset velvoitteet* suhteessa kolmansiin (Tutkimuseettinen neuvosto, JSN ohjeet)
- eettiset kysymykset erityisesti arkistoissa

TEEMA II JULKISUUS JA AVOIMUUS

Julkisuus:

- Julkisuuslaki: kansalaisen oikeus päästä viranomaisaineistoihin
- demokratiaperustelu; ”alhaalta ylös”

Avoimuus:

- Julkisin varoin tuotettujen aineistojen avaaminen maksutta käytettäväksi, ”ylhäältä alas”
- PSI direktiivi ja sen viimeisin muutos 2013
- tuottavuusperustelu, digitaalisen talouden tukeminen

III. JULKINEN SÄÄNTELY VAI ITSESÄÄNTELY

Julkinen sääntely: PSI-direktiivi ja sen ulottaminen myös kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimintaan (VM)

<->

Itsesääntely: tekijät itse avaavat aineistonsa muiden käytettäväksi

- Open Access liike yliopistoissa; avoimet julkaisuarkistot
- Creative Commons lisenssit

IV. YKSITYINEN v. YLEINEN INTRESSI

- tekijänoikeuslain sisäinen punninta: tekijän yksinoikeuden rajoitukset turvaavat yleistä etua, erit. tutkimuksen intressit
- tekijänoikeus suojaa vain ilmaisua, ei dataa/faktoja
- tietokoneavusteinen aineistojen analysointi edellyttää kuitenkin kappaleen valmistamista-> sovittava
- itsesääntely ei toimi, vrt OA

TUTKIMUSPOIKKEUS?

- nykyisen tietoyhteiskuntadirektiivin (2001) tarjoamien mahdollisuuksien täysimittainen hyödyntäminen, esim. art 5.3(a) ja sen lavea tulkinta (ratio legis)
- tietoyhteiskuntadirektiivin avaaminen; käynnissä komission konsultaatio jonka määräaika päättyy 5.2.2014
- > vaarana se että johtaisi kirjastojen kannalta nykyistä huonompaan lopputulokseen

KIITOS!

pekka.heikkinen@helsinki.fi